

УДК 347.773

*Бабецька Іванна Ярославівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького*

ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

В науковій статті розглянуто систему нормативно-правового забезпечення охорони та захисту прав у сфері промислової власності в Україні. Охарактеризовано співвідношення понять «охорона» і «захист» прав промислової власності, а також розглянуто забезпечення державного регулювання у сфері інтелектуальної власності на національному рівні. На підставі наведених положень сформовано висновки щодо сучасного стану охорони промислової власності в Україні та подано пропозиції по її вдосконаленню.

***Ключові слова:** право промислової власності, патентне право, охорона промислової власності, захист промислової власності, Державна служба інтелектуальної власності.*

Постановка проблеми. Згідно зі ст. 27 Загальної декларації прав людини та ст. 41 Конституції України кожна людина має право володіти, користуватися, і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, приймати участь у науковому прогресі і користуватися його благами. Охоронний документ забезпечує його власнику можливість як самостійно використовувати результат творчої діяльності, так і надавати таке право іншим особам [12, с. 23].

Наше законодавство не дає визначення поняттю «об'єкти промислової власності», а тільки перераховує результати інтелектуальної діяльності, яким надається правова охорона. Однак, вчені не лишили його без уваги і визначають об'єкти промислової власності як результати інтелектуальної діяльності, що застосовуються у промисловості. До таких об'єктів належать: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, географічні зазначення, комерційні найменування. Проте, володіти правами на об'єкти інтелектуальної власності недостатньо, потрібно вміти їх захищати, особливо в теперішній час, коли конкуренція є одним із рушійних важелів бізнесу та провідним інструментом ведення ринкової політики [17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічною основою даної статті стали праці українських, російських та зарубіжних вчених – фахівців у сфері охорони та захисту прав промислової власності.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз системи охорони та захисту суб'єктивного права на об'єкти промислової власності та визначення проблем, що існують в даній системі, а також шляхів їх подолання. Для досягнення цієї мети слід проаналізувати поняття та особливості «охорони» та «захисту» прав власників виключних прав на об'єкти промислової власності як окремого інституту права інтелектуальної

власності. Встановити відмінності охорони від захисту права промислової власності та визначити наявність проблем у даній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державною Службою інтелектуальної власності розроблено Рекомендації щодо вибору способів правової охорони та захисту прав на об'єкти авторського права і відповідні об'єкти права промислової власності. Відповідно до вказаних Рекомендацій правова охорона у сфері права промислової власності поширюється на: винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці [13].

Будь-яке посягання на права суб'єкта права промислової власності вважається порушенням права власника. На вимогу суб'єкта права промислової власності таке порушення має бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику патенту заподіяні збитки.

Закріплення в законодавстві сукупність майнових та особистих немайнових прав інтелектуальної власності обумовлюють необхідність забезпечення їх ефективного правового захисту.

Законодавство України не дає визначення поняттю «захист суб'єктивного права», а лише закріплює перелік дій, які вважаються порушенням прав патентовласника.

Відповідно до встановлених норм законодавства право на захист є елементом правового статусу особи. Право на захист складається з окремо визначених прав, свобод та обов'язків, які встановлюють необхідну поведінку суб'єктів.

Право на захист як право конституційне (ст.ст. 3, 8, 19, 55 Конституції України) має стадії реалізації, і, будучи елементом правоздатності, при певних умовах здійснюється в конкретній поведінці праволодільця. Такий підхід дає підстави визначити право на захист як можливість володаря права самому вчиняти юридично значущі активні дії [14, с. 28].

Під суб'єктивним правом на захист розуміють юридично закріплену можливість уповноваженої особи використати заходи правоохоронного характеру з метою поновлення порушеного права та припинення дій, що порушують право [6, с. 223].

Аналогічно можемо підвести дане твердження і для захисту прав інтелектуальної власності та захисту прав суб'єктів промислової власності. Так, під захистом прав суб'єктів промислової власності розуміємо наявність тих засобів, які застосовуються у випадках порушення, невизнання чи оспорювання прав промислової власності. Підставами для захисту прав суб'єктів промислової власності є їх порушення, невизнання або оспорювання.

Питання захисту прав суб'єктів промислової власності є багатоаспектним. Розгляд даного питання є неможливим без розгляду юридичних категорій «охорона» і «захист», «право на охорону» і «право на захист».

Поняття «охорона» і «захист» цивільних прав та інтересів пов'язані настільки тісно, що в літературі вони досить часто зливаються або їх розмежування проводиться надто нечітко, що не дозволяє скласти уявлення про кожне з них як окрему правову категорію [3, с. 139].

Усі підходи до розуміння понять «охорона» та «захист» можна згрупувати у дві великі групи:

- 1) ті, які розглядають їх як тотожні поняття (синоніми);
- 2) ті, які їх розмежовують, як окремі категорії, наділяють самостійним змістом.

Прихильники першого підходу вважають, що «захист» і «охорона» – це тотожні, однакові за змістом поняття. Наприклад, науковці вважають, що «охорона» і «захист» становлять єдине ціле, що називається «охороною (захистом)» прав і обов'язків, а терміни «охорона» і «захист» є синонімами. На його думку, охорона права – це діяльність, спрямована на усунення перешкод у реалізації прав і обов'язків, на боротьбу з невиконанням обов'язків і зловживаннями правами, на профілактику й попередження порушень прав та обов'язків, а захист настає тоді, коли є невиконання обов'язку й зловживання правом, а також, коли виникає перешкода до їхнього здійснення, або в наявності суперечка про наявність самого права й обов'язку [1, с. 132].

Ми підтримуємо позицію вчених про те, що поняття «охорона» і «захист» прав і свобод людини і громадянина є різними за своєю сутністю.

Потрібно зауважити, що права і свободи охороняються завжди, а захищаються вони тільки в тому разі, коли є їх порушення. В даному випадку можна говорити, що захист є однією із форм охорони.

Слушною видається думка науковців про те, що корисність співвідношення даних понять виникає не лише через необхідність їхнього уточнення, але й має іншу, більш глибоку причину: від розуміння сутності цих понять залежить зміст діяльності державних органів із забезпечення реалізації особою права на інтелектуальну власність. Зауважимо, що окреслене жодним чином не торкається контексту питань права на захист і права на охорону, оскільки аналізуємо не саме право, а зміст і напрями діяльності із охорони, захисту і гарантування прав [18].

Так, науковець Е. П. Гаврилов вказує, що охорона – це встановлення загального правового режиму, а захист – ті міри, які вживають у випадках, коли цивільні права порушені або оскаржені [5, с. 217]. Поняття «охорона» включає в себе поряд із заходами економічного, політичного, ідеологічного характеру, що забезпечує нормальне регулювання суспільних відносин, попередження правопорушень, усунення причин, що їх породжують (регулятивні норми), також і заходи, спрямовані на поновлення чи визнання прав у випадку їх порушення чи оспорювання, а саме – захист (охоронювальні норми). Тобто правовий захист є складовою частиною правової охорони [8, с. 27].

Механізм правової охорони бере свій початок із моменту виникнення самого суб'єктивного права, а захист спрямований на попередження та (або) припинення незаконного обмеження й (або) незаконного позбавлення прав.

Т. Чернадчук вказує, що охорона – явище субстанціональне, інституціональне, а захист – функціональне, інструментальне. Водночас, і охорона, і захист є способами забезпечення суб'єктивних прав і законних інтересів. Також охорона цивільних прав може бути головною метою їх захисту [16, с. 26].

Відповідно до визначення, яке вказане у юридичній енциклопедії, захистом визначається комплексна система заходів, уживаних для забезпечення вільної й належної реалізації суб'єктивних прав, що включає судовий захист, законодавчі, економічні, організаційно-технічні й інші засоби і заходи, а також самозахист цивільних прав [15, с. 169].

Під охороною розуміється комплекс правових засобів, спрямованих на забезпечення прав та встановлення превентивних засобів відвернення посягань на суб'єктивні права. Натомість захист являє собою засоби компенсаційно-відновлювального характеру, які застосовуються у випадку порушення суб'єктивних прав. Тобто про охорону прав слід говорити як про правовий засіб, що попереджує порушення, а про

захист – як про такий, що слідує за порушенням, що тягне за собою відновлення відповідного суб'єктивного права [7, с. 102].

Відповідно до ст. 34 ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ст. 26 ЗУ «Про охорону прав на промисловий зразок» порушення прав власника патенту визначається як будь-яке посягання на права власника патенту, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України. На вимогу власника патенту таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику патенту заподіяні збитки. Вимагати поновлення порушених прав власника патенту може за його згодою також особа, яка придбала ліцензію [9; 11].

Відповідно до ст. 20 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» порушенням прав власника свідоцтва є будь-яке посягання на права власника свідоцтва, в тому числі вчинення без згоди власника свідоцтва дій, що потребують його згоди, та готування до вчинення таких дій, вважається порушенням прав власника свідоцтва, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України. Порушенням прав власника свідоцтва вважається також використання без його згоди в доменних іменах знаків та позначень, вказаних у пункті 5 ст. 16 «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». На вимогу власника свідоцтва таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику свідоцтва заподіяні збитки.

Відповідно до законодавства, власник свідоцтва може також вимагати усунення з товару, його упаковки незаконно використаного знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати, або знищення виготовлених зображень знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати. Вимагати поновлення порушених прав власника свідоцтва може за його згодою також особа, яка придбала ліцензію [10].

В Господарському кодексі закріплено, що особа, яка використовує чуже фірмове найменування, на вимогу його власника зобов'язана припинити таке використання і відшкодувати завдані збитки. Відповідно до ст. 33 ГК України порушення прав власника комерційного найменування – це використання без дозволу уповноваженої на те особи, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання, який має пріоритет на використання комерційного найменування [2].

Порушенням права патентовласника є будь-яке комерційне виготовлення, застосування, введення в господарський обіг продукту, що містить запатентований винахід, або застосування способу, який охороняється патентом. Кириченко Т. С. залежно від дій пропонує розрізняти пряме та непряме порушення прав патентовласника [4, с. 10]. Виготовлення, пропонування для продажу, застосування, ввезення, зберігання або будь-яке інше введення в господарський обіг у зазначених цілях продукту без згоди патентоволодільца або ліцензіата є прямим порушенням права патентовласника. Варто зазначити, що всі перераховані дії повинні бути здійснені на території, де діє даний патент на конкретний об'єкт патентного права.

Для захисту виключного права власник повинен довести, що його патент або свідоцтво було порушено. Таким чином, у справах про контрафакцію, тобто порушення прав на патент або свідоцтво, центральним є питання збирання доказів про факти такого порушення. Необхідно розуміти, що цей процес є дуже трудомісткий. Особливо важким є одержання доказів у справах про порушення прав на такий об'єкт винаходу як способу, оскільки при цьому необхідно мати доступ на підприємство порушника. Наведений перелік контрафактних дій є вичерпним, тобто будь-які інші дії не можуть переслідуватись за законодавством. Слід зазначити, що перелічені дії є окремими

випадками протизаконного використання об'єкта, що охороняється, і мають самостійне значення. Іншими словами, будь-яка із зазначених дій, наприклад, виготовлення, вже вважається порушенням прав патентоволодільця [2].

Право на захист є складовою частиною самого суб'єктивного права поряд із правом на власні дії, а також правом вимагати певної поведінки зобов'язаних осіб, так і концепцію, згідно з якою право на захист розглядається як самостійне суб'єктивне право. Кириченко Т. С. додатково обґрунтовує позицію, відповідно до якої право на захист є однією з правомочностей особи, що входить до змісту суб'єктивного цивільного права, дає поняття захисту суб'єктивного цивільного права: це надана уповноваженій особі можливість застосування заходів правоохоронного характеру для відновлення порушених прав патентовласника, або права, що заперечується [4, с. 11].

Категорії охорони і захисту являють собою сукупність правових заходів, за допомогою яких забезпечується належний стан цивільних правовідносин як на етапі нормального їх розвитку, так і у випадку зазнання ними змін внаслідок порушення прав їх учасника (учасників) [9, с. 102].

Для права промислової власності питання охорони та захисту є надзвичайно важливим. Перш за все, внаслідок недосконалого законодавчого регулювання. Особливо яскраво проявляється співвідношення понять захисту й охорони як одного цілого стосовно прав, щодо яких часто використовують саме термін «захист» у розумінні забезпечення дотримання їх прав, тобто, по суті – у розумінні охорони. Це інколи призводить до підміни поняття правового захисту і правової охорони.

Наприклад, охорона патентного права у більшості країн здійснюється шляхом видачі патенту на винахід, корисну модель чи промисловий зразок. Зазвичай, якщо винахідник подав заявку та отримав патент, то йому належить виключне право на винахід. Патентовласник може дозволяти кому-небудь використовувати цей винахід, використовувати його сам або взагалі нікому не надавати право на використання об'єкту. Без згоди патентовласника об'єкт патентного права не може бути використано. Використання об'єкту патентного права без згоди патентовласника є порушенням законодавства. Відповідно з порушника за рішенням суду можуть стягуватись збитки.

Висновки. Саме тому варто зауважити, що під захистом прав промислової власності слід розуміти ті засоби, які застосовуються у випадках порушення, невизнання чи оспорювання цих прав, а охорона – це сукупність законодавчих актів і система державних, муніципальних і громадських заходів, спрямованих на створення умов для реалізації суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів. Проте про захист прав промислової власності можна говорити лише за наявності певних підстав – порушення, невизнання, оспорювання прав суб'єктів промислової власності.

Список використаних джерел

1. Авдеев Д. А. Охрана, защита, обеспечение прав и свобод человека и гражданина / Д. А. Авдеев // Российское правовое государство. Итоги формирования и перспективы развития. Ч. 1. – Воронеж, 2004. – 158 с.
2. Драпак Г. П. Основи інтелектуальної власності / Г. П. Драпак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/211/8044.html>.
3. Иоффе О.С. Советское гражданское право / О.С. Иоффе. – М.: Юрид. лит., 1967. – 218 с.

4. Кириченко Т. В. Захист патентного права на основі формули винаходу: Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Т. С. Кириченко; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2005. – 17 с.
5. Комментарий к Закону «Об авторском праве и смежных правах» / Гаврилов Э. П. – М.: Спарк, Правовая культура, 1996. – 224 с.
6. Мельник О. О. Корпоративне право України. Навчально-практичний посібник із зразками документів / О. О. Мельник– К.: ФОП Мельник О. О., 2008. – 368 с.
7. П'янова Я. В. Судовий захист майнових цивільних прав: дис... канд. наук: 12.00.03 / П'янова Яна Валеріївна. – Х., 2009. – 224 с.
8. Підлубна Т. М. Право на захист цивільних прав та інтересів: дис... канд. наук: 12.00.03 / Підлубна Тетяна Миколаївна. – К., 2009. – 209 с.
9. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.
10. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: № 3689-ХІІ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12/page2>
11. Про охорону прав на промисловий зразок: Закон України від 15.12.1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3688-12/page2>.
12. Работягова Л. Правова охорона винаходів і корисних моделей в Україні та зарубіжних країнах // Інтелектуальна власність : Науково-практичний журнал / Мін.осв. і науки Укр. ; Держ. департам. інтел. Власності ; НАНУ. – Київ, 2006. – № 8. – С. 23-29.
13. Рекомендації щодо вибору способів правової охорони та захисту прав на об'єкти авторського права і відповідні об'єкти права промислової власності Державної Служби інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: sips.gov.ua/ua/recap122011
14. Тимченко Г. П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав: дис... канд. наук: 12.00.03 / Тимченко Геннадій Петрович. – Х., 2002. – 203 с.
15. Тихомирова Л. В., Тихомиров М. Ю. Юридическая энциклопедия / [Под ред. М. Ю. Тихомирова]. – М., 1998. – 526 с.
16. Чернадчук Т. Щодо захисту цивільних прав: деякі аспекти / Т. Чернадчук // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 12. – С. 26–27.
17. Шляхи захисту прав на об'єкти промислової власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipstyle.ua/ua/articles/misc/ways_protection.html
18. Ярошенко С. В. Адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>

Бабецкая И. Я. Особенности регистрации знаков для товаров и услуг

В статье автор исследует сущность и особенности осуществления права на использование торговой марки, его место в системе имущественных прав интеллектуальной собственности, а также определению правовую категорию «право на объект интеллектуальной собственности». Рассмотрены существующие требования к перечню товаров и услуг. В статье анализируется вопрос установленных законом пределов реализации имущественного права относительно использования торговых марок. Акцентируется внимание на том, что охрану знака в других странах можно

получить путем подачи заявки в Ведомство страны, в которой заявитель желает получить охрану согласно закону и правилам, которые регламентируют регистрацию знака в стране представления и зарегистрировав знак в иностранных государствах в соответствии с Мадридским соглашением о международной регистрации знаков и Протокола к этому соглашению.

Ключевые слова: знак для товаров и услуг, торговая марка, имущественные права, заявка на знак для товаров и услуг, перечень товаров и услуг.

Babetska I. Y. Features of registration of signs are for commodities and services

This article is devoted to researching of essence and content of right of use of trade mark, its position in a system of property rights of intellectual property, and also determination of correlation of legal categories «the right to object of intellectual property». The existing requirements for the list of goods and services. Besides, in article is analyzed the question of enacted under the law borders of realization of a property right of use of trade marks. Attention is drawn to the fact that protection of the mark in other countries may be obtained by filing an application with the Office of the country in which the applicant wishes to obtain protection under the law and regulations that govern the registration of the mark in the country representation and register the mark in foreign countries under the Madrid Agreement international Registration of Marks and the Protocol to this agreement.

Key words: trade mark, service mark, property rights, application to sign for goods and services, list of goods and services.

